

■ Dileris no naktī nekurienē sastaptā Klienta mēģina izvilināt viņa dziļāko noslēpumu, kas viņu grauž, spīdzina un nāvīgi nogurdina, bet ko viņš nav gatavs atklāt ne par kādu naudu. Aktieri Džons Malkovičs un Ingeborga Dapkūnaite izrādes laikā plūstoši mainās lomām. Foto - Māris Morkāns

BŪT MALKOVIČAM DAILĒ

Izrāde Kokvilnas lauku vientulībā Dailes teātri visos parametros ir nevainojami nostrādāta un redzēšanas vērtā kvalitāte, tikai nākamajā rītā to nez kāpēc ir grūti atcerēties, iespaidi ir pagaisuši. Mēģināšu minēt – kāpēc tā

Teksts **Undine Adamaite**

Kad pēc nelielas, bet principiālas kavēšanās, kā tas laikam pēc nerakstītas etiķetes «dārgajai publikai» piedienas, Dailes teātra Lielajā zālē beidzot nodziest gaisma, šķiet, vēl labu brīdi gaisā veldi iepriekšējos mēnešos publiskajā telpā uzkurinātā sanoņa: «iet uz Malkoviču», «iet uz Malkoviču», «iet uz Malkoviču», «man izdevās dabūt par 50 eiro!», bet «māsīca jau pirka par visiem simts». Apmēram tā. Kāpēc publika neiesildījās ar lielīšanos, ka «ies uz Dapkūnaiti», nezinu, jo nav šaubu, ka gan Holivudas zvaigzne Džons Malkovičs, gan pasaulē novērtētā lietuviešu izcelsmes teātra un kino aktrise Ingeborga

Dapkūnaite ir līdzīga kalibra talanti. Ažiotāža vienmēr traucē un visu padara seklāku, nekā tas patiesībā ir. Tā ar savu troksni un čabēšanu iespiežas mākslas teritorijā un vienmēr tai kaut ko atņem. Turklāt ja pati izrāde ir vien stundu desmit minūšu gara. Lai gan, protams, ir jau ir pamats ažiotāžai – šāda zvaigžņu (tik ļoti nepatīk šis novalkātais vārds, bet citu grūti iedomāties) kombinācija uz Dailes vai jebkura cita Latvijas teātra skatuves nav bijusi. Starptautiska slavenība, protams, ir arī izrādes režisors Timofejs Kuļabins, kurš savos 37 gados Krievijā un pasaulē paguvus iestudēt jau ap 20 rezonansi guvušām, oriģinālā rokrakstā veidotām operas un dramatiskā teātra izrādēm. Un ir jau vēl ceturtais – pats franču 80. gadu dramaturģijas brīnumbērns Bernārs Marī Koltess,

kura teksti plūst kā tumša suģestējoša lava ar dzejas cienīgu poētisko dziļumu, rēgainību un vilkmi. Iespējams, ja mani tumšā naktī satiktu un stūrī ar saviem jautājumiem iedzītu Dileris, es teiktu, ka man Dailes teātra izrādē *Kokvilnas lauku vientulībā* vislabāk patika Koltesa teksti un Malkoviča sirsnīgā spraudziņa starp priekšzobiem un kustīgās ausis. Par Koltesa gara saglabāšanu latviešu valodā jāpateicas tulkotājam Jānim Joņevam.

STILISTIKAS SAVDABĪBA

Bernārs Marī Koltess nomira no AIDS 1989. gadā, atstājot pēc sevis romānu un piecas lugas. Savā laikā viņš ir līdzīgi fetišizēts kā Žans Ženē. Arī viņš, līdzīgi kā Ženē, fokusējās uz geju problemātiku. Viņa personāži, klīzdami pa patiltēm un citām pe-

ABI KĀ ZVĒRI KRĀTIŅĀ RIŅĶO VIENS AP OTRU, NESPĒDAMI NE SATIKTIES, NE VAIRS IZŠĶIRTIES

riferijām, visbiežāk ir kā ieslodzīti tiešā un pārnēstā nozīmē, ieslodzīti sevī un vispār pasaulē. Viņa tēmas ir atvērtība un vientulība. Valodā, līdzīgi kā absurda un eksistenciālas dramaturģiem, Koltesam raksturīga apziņas plūsma, kurā cits citam runā garām. Latvijā Koltesa īpaši dedzīgi ir izpratis režisors un dramaturgs Pēteris Pētersons, kurš 1993. gadā Vecās Dailes Mazajā zālē ar 4. kursa studentiem iestudēja Koltesa lugu *Roberto Zuko* ar Ivaru Stoninu titullomā. Savukārt Nacionālajā teātrī 2001. gadā formas meklējumu un skatītāju estētiskās gaumes izglītošanas nolūkos režisors Mihails Gruzovs iestudēja Koltesa lugu *Rietumu krastmala*. Diemžēl daudzi skatītāji atstāja zāli pirmajā starpbrīdī, un prominentā kritiķe Silvija Radzobe savu recenziju noslēdza ar secinājumu, ka eksperiments nav izdevies, bet «paldies par mēģinājumu».

Ļoti precīzi Koltesa stilistikas savdabību raksturojis Pēteris Pētersons: «Savdabīga, neatdarināma ir Koltesa valoda, teksts, kas dots personāžam. Šie lappusēm garie monologi, šīs pašatzišanās, šie mēģinājumi pašam sevi izprast, šīs aizturēto emociju eksplozijas – arī tās ir poētiskas kategorijas. Bet valodas elementi, kas tās veido, – vienkārši, strupi, stiliski, aprauti, pat rupji, bieži vien ar žargona piejaukumu. Nepārtraukta aiziešana no skaistās, pārlieku pareizās, stereotipiskās valodas, ko uzkrejojusi māksla, to ieviešot sadzīvē.»

ZEMAPZIŅAS «RINDU MĀJA»

Koltesa luga *Kokvilnas lauku vientulībā* ir ļoti mīkļaina, noslēpumaina un sarežģīta. Var jau nedaudz pasmaidīt par divu labtīcīgu laimīgo biļešu īpašnieču dialogu pirms izrādes – par ko tas būs? Nu laikam par kokvilnas ražošanu – pilnā nopietnībā skanēja atbilde. Nu nē, nebija ne par kokvilnas, ne rapšu ražošanu. Bet par ko gan? Nebūtu nemaz tik lielīga un augstprātīga, lai teiktu, ka bez režisora detalizētā izklāsta programmiņā pati būtu uztvērusi notiekošā būtību. Līdzīgi kā kontaktējoties ar laikmetīgās mākslas instalācijām, ko bieži bez kuratora apraksta grūti šifrēt. Tāda

laikmetīgās mākslas instalācija savā estētiskajā uzbūvē ir arī šī Kuļabina izrāde.

Timofeja Kuļabina režijas zīmējumā ir izsvērts katrs solis. Tas ir kā grafiski un skaniski nevainojams dizainisks rasējums. Savā lakonismā un estētiskajā tīrībā brīžiem tas gandrīz atgādina Austrumu teātra rituālo aizkodētību. Skatītājs izrādes laikā dzīvo Kāda galvā, kur nebeidzamu dialogu uz dzīvību un nāvi (nāvi), pārmaiņus mainoties lomām, risina Dīleris un Klients, Ingeborga Dapkūnaite un Džons Malkovičs.

Dīleris no naktī nekuriene sastaptā Klienta mēģina izvilināt viņa dziļāko noslēpumu, kas viņu grauž, spīdzina un nāvīgi nogurdina, bet ko viņš nav gatavs atklāt ne par kādu naudu. Jā, tieši nāvīgu nogurumu, apātiju un izmisīgu niknumu, šausmas, kas neatšķetināmā murskulī mājo aiz viņa it kā bezkaislīgās sejas ainavas, nospēlē Džons Malkovičs. Protams, skatītāji no zāles tālākajām rindām to neredzētu, ja ne lielizmēra videoekrāni ar aktieru seju tuvplāniem, princips, kas kļuvis par Dailes teātra pēdējo sezonu firmas zīmi. Ir labi pārbaudīt tehnoloģiskās iespējas, tas darbojas, bet ambiciozās viessadarbības skurbulī gribētos novēlēt atcerēties arī savu štata aktieru izaugsmi un aktiermākslas spēku bez video palielinājuma stikla. Nevis lai salīdzinātu vai pretstatītu, bet domājot šādā griezumā, atcerējos Dailes teātra Mazās zāles izrādi *Equus* un Laura Subatnieka spēli, kas līdzīgi krēslainas tematikas interpretējumā skāra dziļāk un sāpīgāk.

Gan Dīlerim, gan Klientam ir balti kreklī un bikses, tā teikt, lietišķais darījumu stils. Abi kā zvēri krātiņā riņķo viens ap otru, nespēdami ne satikties, ne vairs izšķirties un juzdami viens otru ar muguras smadzenēm pat tad, ja skatās citā virzienā. Ap viņiem vilnī spēka un maiguma, varas un pakļaušanās cīņas koncentriskie apli. Viņi ir Kaut Kas, Balsis, kas plosa Kāda cilvēka prātu. Viņu mēs ieraugām tikai videokadros pārrodamies mājās un metamies dušā pašpmierināties (videoepizodēs – Dainis Gaidelis, kurš noteikti var nospēlēt arī daudz ko citu). Nojaušam, ka šī aizliegtā dziņa cilvēku mocījusi ja ne dažas pieturas, tad visu dzīvi. Krāsainais klucīšu tornis ar sniegu kopumā melnbaltajā scenogrāfijā un tāfele ar lielo un mazo cilvēciņu, kuru Klients metas izmisīgi dzēst, ļauj nojaust par grēkapiņas patiesajiem akačiem.

Rakstos minēts, ka Patrīsa Šero šīs lugas interpretācijā esot dominējis seksuālā spriedze starp Klientu un Dīleri. Kuļabina izrādē tā nav. Ingeborgas Dapkūnaites Dīleris ir izteikti androgīna būtne, kam tomēr cauri plūst dabisks sievietes stāva maigums un cilvēcības starojums.

Liela nozīme šajā dizainiski un skaniski fascinējošajā iestudējumā ir arī mūsu gaismotājam Oskaram Pauliņam, lai radītu nereālu telpu, kas, visticamāk, ir kāda domu un sajūtu pasaule. Daudzas duškabīnes platuma durtiņas cita citai līdzās. Režisors tās atver, bet nestumj skatītāju pa tām iekšā. Beigās tās cita pēc citas aizveras. Vienā no tām karājas sešas bikšu siksnas. Malkoviča Klients kādā brīdī paņem siksnu un plīkšķina to. Es ticu, ka viņam pašam sāpēja. Skatītājam ir iespēja palikt sausām kājām, nelīst savos pagrabos, vien intelektuāli melanholiski pasukumt par to, cik sarežģīta un smaga mēdz būt dzīve. Iestudējums ir estētiski nevainojams, bet savā veidā arī hermētisks un skatītāju īsti neiesaistošs. Dīleris: «Jūs cenšaties zem maniem zirga segliem ieslidināt ērkšķi.» Manuprāt, skatītājiem tas ērkšķis īsti nedzēl. ■

8. JŪNIJS – 1. JŪLIJS

OPERAS

09.06.	AĪDA
11.06.	PELNRUŠĶĪTE
15., 21.06.	DONS ŽUANS
16., 19.06.	SIMONS BOKANEGRA
18.06.	HAMLETS

BALETI

08.06.	DRAKULA
10.06.	GULBJU EZERS
12.06.	ŅIŽINSKIS

KONCERTI

30.06.	GALĀ KONCERTS
01.07.	GALĀ KONCERTS JELGAVĀ Brīvdabas koncertzālē MĪTAVA

Biļetes: www.opera.lv

LATVIJAS NACIONĀLĀ OPERA UN BALETS
Aspazijas bulvāris 3, Rīga;
(+371) 67073777; info@opera.lv

